

development and ways of their partial solution in the near future are determined. The modern approaches to planning the strategy of their development are presented.

Today, the network of urban-type settlements in different regions of Ukraine has significant differences, which is caused by different conditions and factors of its formation. Most of Ukraine urban-type settlements are characterized by low levels of business activity and socio-economic development. Ensuring their development is connected with the intensification of ties, on the one hand, with adjoining rural settlements, and on the other hand, with large and most important cities. The decentralization reform will contribute to the formation of united territorial communities and UTS may become centers of their own. This may contribute to raising the level of employment of the population, strengthening business activity, improving the financial performance of enterprises located in urban-type settlements.

Keywords: urban-type settlements (UTS), development strategy, decentralization, united territorial communities.

УДК 712.253:159.94

Каранда А. О.,

аспірант

кафедри Містобудування

Київський національний університет будівництва і архітектури

aakaranda@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9161-841X

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ САДІВ І ПАРКІВ ФІЛОСОФСЬКОЇ ТА ПСИЕМОЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ

Анотація: розглянуто прообрази сучасник спеціалізованих культурно-пізнавальних парків на прикладі історичних садів Китаю, Японії та Франції, при формуванні яких використовувалися філософський та психоемоційний аспекти. Відмінність цих садів від сучасних полягає в тому, що вони були приватною власністю заможних людей та їх ідейний зміст закладався безпосередньо в концепцію саду. Тому філософія цих садів була зрозуміла лише обмеженому колу осіб, для яких вони будувалися.

Теперішні сади та парки – це громадські об’єкти, які відвідують різні верстви населення, соціального статусу тощо. Задача ландшафтного архітектора полягає в формуванні сучасних просторів за принципом спадкоємності філософських та психоемоційних аспектів формування садів та парків минулого.

Ключові слова: громадський об'єкт, парк, психоемоційна спрямованість, спеціалізований культурно-пізнавальний парк, монофункціональний парк, психоемоційний стан людини, китайський сад, японський сад.

Актуальність теми та постановка проблеми. Аналізуючи історичний досвід створення та трансформації садів і парків філософської та психоемоційної спрямованості можна збагнути їх вплив на формування сучасних спеціалізованих культурно-пізнавальних парків.

Спеціалізований культурно-пізнавальний парк – це монофункціональний парк, що має на меті просвітницьку, дослідницьку, пізнавальну складові для його відвідувачів [18]. Розглядаючи історію створення вище згаданих садів і парків, варто звернути увагу на східну та західну цивілізації. Східна цивілізація, завдяки своїм філософським вченням, використовувала просвітницьку функцію при побудові саду навколо вілли, палацу, монастирю. Західна цивілізація також приєдналася до цього процесу, однак основна ідея таких парків включала психоемоційну складову, під кутом загальнолюдських переживань, впливу творів мистецтв, або звеличення відомих людей того часу та певного соціального укладу (садово-парковий комплекс Версаль – ототожнення Людовика XIV, як короля сонця, – основа променевих алей парку) [1].

У сучасному суспільстві споживання, не приділяється належна увага духовним цінностям, що призводить до його морального розкладу. Історія розвивається по спіралі. У часи, коли людство звертається до духовних цінностей воно відроджувалося, і, навпаки, відвертаючись від них – деградувало. Для багатьох людей в будь-які часті були притаманні однакові емоційні переживання [2]. Тому, створюючи сучасні спеціалізовані культурно-пізнавальні парки є важливим звертання до історичного досвіду створення їх прообразів – садів і парків філософської та психоемоційної спрямованості.

Мета дослідження. Проаналізувати історичний досвід створення садів і парків філософської та психоемоційної спрямованості, як прообраз сучасних спеціалізованих культурно-пізнавальних парків.

Виклад основного матеріалу. Родоначальниками спеціалізованих культурно-пізнавальних парків можна вважати китайців. Їх сади та парки, майже завжди, мали ідейний зміст по своїй суті, що впливало на функціональну, планувальну структури саду, зміну/відтворення штучного рельєфу (пагорбів, водойм), підбір рослин, оздоблення саду скульптурними композиціями [3]. Здебільшого в садах і парках Китаю та Японії відтворювалися ландшафти своїх країн, або їх образи, що сприяло спогляданню, розслабленню, або, навпаки, тримало відвідувачів у напруженні [19]. У китайських садах основним атрибутом були пагорби та водойми.

Японські сади перейняли ідею китайців, та адаптували її під свою культуру та можливості (обмеженість території). Обов'язковим елементом японського саду були каміння. Досвід сходу можна розглянути на прикладах саду Радості (Китай) та саду Імператорської вілли Кацура (Японія).

Сад Радості (Юйюань/Yu Yuan), КНР, Шанхай

Будівництво саду було розпочато в 1577 р. на замовлення сановника Пань Юаньдуань, та тривало до 1600 р. Площа саду складає 4 га (рис. 1) [16]. На даний час сад належить муніципалітету Шанхаю, розташований він у старій частині міста на лівому березі річки Хуангпу.

Розглядаючи історію створення саду, необхідно відмітити, що розвиток даосизму в Китаї й його вчення про можливість досягнення людиною безсмертя, вплинули й на садово-паркове мистецтво [8]. Змінилося уявлення про сад, – він став місцем проживання Безсмертних [7].

Як пише Жирнов А.Д., у своїй книжці: «Гене́за та розвиток форм садово-паркового мистецтва», пейзажі китайських парків можна поділити на три типи: той, що страхає, сміється, викликає ідилічний настрій [4].

Сад Радості створений у ландшафтному прийомі планування, його рельєф із перепадами висот.

Рис. 1. Схема саду Радості [16]

За функціональною структурою сад ділиться на дві частини – відкриту та закриту, яка відгороджена стіною. Ставок Лотосу, що знаходиться на відкритій частині саду, оточують червоні лакові павільйони. Один з них – «Серце озера», розташований посеред ставка. Він складається з трьох будівель, це – тріада світової гармонії: «небо-земля-людина». Китайські вчення обачливо ставилися до духів, тому «Серце озера» має «імунітет» від негативних енергій у вигляді містка, який має 9-ть вигинів (число завершеності), а злі духи «пересуваються»

виключно по прямій [16]. Різні куточки саду пронизані містичністю. У саду є міст, що стоїть на шести опорах – шести вимірах зовнішнього світу (південь, північ, захід, схід, верх та низ). Прохід по ньому символізує перетинання кордону між людським та духовним світами. У східній частині саду розкинувся штучний гірський масив – «Велична гора» висотою 14 метрів. Гірський пейзаж зі стежками, печерами і гротами – обитель Безсмертних [17].

Аналізуючи оздоблення саду та його озеленення, можна зробити висновки, що покриття дорожньо-стежкової мережі виконано із різних матеріалів та фактур (переважно природніх), які гармонійно поєднані між собою та складається із: бетонних плит, клінкерної цегли, керамічної плитки, натурального каміння.

У саду розташовані чайні будиночки, бесідки, альтанки та скульптури у вигляді композиції із природного каменю або груп каменів, ліхтарі, поїлки для птахів, скульптури драконів, людей.

Відкриті озелененні композиції саду, завдяки водоймам, складають близька 70% його території, закриті та напівзакриті – 30%. Рослини розміщено групами, переважно – змішані породи деревних рослин.

Імператорська Вілла Кацура/Katsura Imperial Villa, Японія, Кіото (рис. 2). Віллу та сад навколо неї побудували о 1624-1629 рр. на замовлення Принца Хачиджо Тосихіто (Hachijo Toshihito) [5]. Її площа складає 6,6 га, розташована біля річки Кацура на південному-заході Кіото. Належить імператорській родині Японії [21].

Рис. 2. Схема Імператорської Вілли Кацура [20]

Вілла поєднує архітектурні принципи синтоїстських храмів та філософію дзен-буддизму (глибоке зосередження, споглядання, а також відстороненість). Дизайн саду – мініатюрна версія Аmanoхасідате – однієї з трьох найвідоміших

природних красот Японії. Три острова посеред озера нагадують міфічні Острови Блаженних – сакральну заморську країну десь на краю світу [5].

Рельєф саду із пагорбами і западинами, створений за пейзажним прийомом планування. План саду розроблено таким чином, що його не можна охопити поглядом одночасно цілком, він весь досягається через деталі. Сад простирається навколо великого ставка, по берегах якого сформовані штучні пагорби [6]. На його території рівномірно розташовано п'ять чайних будиночків, скульптурні композиції у вигляді кам'яних ліхтарів, окремо стоячих каменів та їх композиції, поїлок для птахів. При будівництві саду були використані натуральні матеріали. Покриття дорожньо-стежкової мережі – бруківка, зафіксована галька, гравійна відсипка, покрокові доріжки, бетонні плити.

Розглядаючи відкриті та закриті композиції, можна дійти висновку, що їх приблизне співвідношення 1:1. Відкриті простори це плесо озера та невеличка галявина перед палацом. Закриті простори – масиви та гаї, складаються із листяних та хвойних порід дерев.

Ретроспективу спеціалізованих культурно-пізнавальних парків західної цивілізації можна розглянути на прикладі садів та парків Франції: саду Клода Моне в Живерні, що є «садом живопису», та парку Сітроен у якому відтворено «дух місця», який тут був у ХІХ ст.

Сад Клода Моне/Jardin de Claude Monet, Франція, Живерні (рис. 3).

Клод Моне придбав будинок у 80 км. від Парижу, Верхня Нормандія в містечку Живерні у 1883 р., куди переїхав із родиною та прожив там 43 роки [20].

Рис. 3. Мапа саду Клода Моне [20]

Навколо будинку був сад площею 1 га. Його стан та структура не задовольнили нових власників і художник почав великі перетворення [13]. Завдяки тому, що будинок знаходився в кінці ділянки, весь сад вздовж алеї

витких троянд та обабіч них, став парадною частиною – вхідною групою із квітниками, які через правильні геометричні форми та кольорове різнобарв'я, можна порівняти із палітрою та фарбами у коробці [14].

Клод Мане дуже любляв садівництво та рослини, але зміни в саду пов'язані ще й з тим, що сад створювався, як майданчик для пленерного живопису, де митець написав велику кількість картин у різні пори року та доби. До цього підштовхнуло погіршення здоров'я художника (втрачання зору). Згодом власник саду придбав ще одну ділянку на заболоченій місцевості за залізницею (0,7 га). Ця частина саду була більш приватною, де К. Моне розбив сад із японськими мотивами – містком, відповідними рослинами. Потрапити сюди можна тільки по тунелю, прокладеному під дорогою.

Аналізуючи сад із планувальної точки зору, можна сказати, що при його побудові був використаний змішаний прийом планування (фасадна частина саду – регулярний прийом, частина, що знаходиться за дорогою виконана у пейзажному).

Сад складається з відкритих (фасадна частина саду перед будинку) та напіввідкритих просторів (сад з елементами японського стилю). У саду висаджена велика кількість сортів деревних рослин, переважною більшістю, листяних порід. Деревя: клени японські, липи крупно листі, біля водойм – верби повислі, метасеквої тощо. Кущі та ліани також представлені великим різноманіттям: троянди, рододендрони, скумпії, кизильники, бамбук, гліцинії тощо. Квітники сформовано із багаторічних квітів різного кольору та злаків, що створюють композицію безперервного квітання. У ставку ростуть німфеї.

Парк Андре Сітроена/Parc Andre Citroen, Франція, м. Париж (рис. 4).

Парк розташовано на набережній р. Сена в 15 окрузі на околиці Парижу. Після того, як автогігант Citroen заклав тут своє виробництво та переніс потужності за місто, виникла потреба у облаштуванні території в 14 га. Муніципалітетом Парижу було прийнято рішення розбити тут парк для місцевих жителів, який відкрився для відвідувачів у 1992 р. [9].

Над проектом парку працювали відомі ландшафтні архітектори та дизайнери, такі як: Ален Провост, Жиль Клеман, Патрік Берже та інші [11].

Особливість парку полягає в тому, що автори концепції відтворили «дух місця». На цій території в XIX ст. розташовувалася фабрика по виробництву органічних барвників [10], історія якої лягла в основу ідеї створення тематичних садів парку. Всі вони знаходяться в однакових «зелених» рамках, але всі індивідуальні. Вони носять назви кольорів та асоціюються із металами та планетами: блакитний (Венера та мідь), зелений (Юпітер та олово), помаранчевий (Меркурій та ртуть), червоний (Марс та залізо), срібний (Місяць

та срібло), золотий (Сонце та золото). Також у парку є білий та чорний сади – вони знаходяться відокремлено від основних садів, та сад, що рухається [9].

Рис. 4. Вид на Парк Сітроен з пташиного польоту [9]

Планувальну структуру парку можна вважати унікальною, тому, що парк розташовано збоку величезної прямокутної галявини газону. З її південно-західної сторони розташовані тематичні сади, вздовж іншої проходить канал з гротами. Рухаючись уздовж каналу можна потрапити то у відкритий простір, то навпаки у гроти [10]. Велика діагональна доріжка перетинає галявину та парк (проходить повз прямокутник газону, насадження із грабу, вистрижених в кубічну форму та деякі тематичні сади), виконуючи ще й функцію поєднання простору. Парк виконано в регулярному прийомі планування – тематичні сади прямокутної форми. На вході в парк розташовано дві великі оранжереї висотою по 15 метрів, в яких розміщено апельсинові дерева, пальми і середземноморський сад [12]. Центральна еспланада покрита газоном. Парк наповнено сучасними на той час неординарними скульптурами від слідів босих ніг що вбігають по кам'яному стовпу, до відбитку оголеного чоловіка, що сидить. У парку вдало поєднано використання природних та штучних матеріалів: покриття дорожньо-стежкової мережі – бетонні плити, гравійна відсіпка.

Аналіз озеленених територій парку показав, що відкриті простори парку (газон) складають, приблизно, 40% території, напіввітриті – 45% (тематичні сади, квітники), закриті простори – 15% парку. Масиви дерев розташовані з північно-західної та північно-східної частин парку. Алеї знаходяться на півночі та заході парку (відмежовують парк від багатоповерхової забудови). Кольорова гама підібрана таким чином, що має особливе забарвлення восени (алеї дерев із жовтим, червоним, пурпурним забарвленням листя).

Висновки

Розвиток даосизму в Китаї та його вчення про можливість досягнення людиною безсмертя, напряду вплинули й на садово-паркове мистецтво країни. Пейзажі китайських парків поділяються на три типи: той, що страхає, сміється, викликає ідилічний настрій, що становить основу філософське сприйняття саду як такого.

Аналіз садів та парків західної цивілізації свідчить про психоемоційне навантаження в деяких з них. На прикладі проаналізованих садів, розкривається тема «саду живопису» та «духу місця». Це своєрідний символізм та данина історії, яку пам'ятають та культивують у свідомості відвідувачів парку.

Розглянувши приклади садів та парків сходу та заходу, можна зробити висновок, що для багатьох людей в будь-які части були притаманні однакові емоційні переживання. Тому, створюючи сучасні спеціалізовані культурно-пізнавальні парки є важливим звернення до історичного досвіду створення їх прообразів – садів і парків філософської та психоемоційної спрямованості сходу та заходу.

Література

1. Архитектурная композиция садов и парков; под ред. А.П. Вергунова. Москва: Стройиздат, 1980, 254 с.
2. Дей, Кр. Места, где обитает душа. Москва: Ладья, 2000, 280 с.
3. Жердев, Е.В. Метафора в дизайне. Москва: Архитектура-С, 2012, 235 с.
4. Жирнов, А.Д. Ландшафтна архітектура. Частина 1. Генеза та розвій форм садово-паркового мистецтва: навч. посіб. Київ: ДАКККиМ, 2002, 122 с.
5. Императорская Вилла Кацура (Katsura Imperial Villa). – Режим доступу: http://www.gardener.ru/gap/garden_guide/page5278.php?cat=279 – 05.04.2011 р.
6. Императорская ви́лла Кацура. – Режим доступу: <http://www.japankyoto.ru/palace/imperatorskaya-villa-kacura.html> – 15.08.2014 р.
7. Каранда, А.О. Особливості формування просторів у історії ландшафтної архітектури, що впливають на психоемоційний стан людини / А.О. Каранда // Культура і сучасність : альманах. – К. : Міленіум, 2018. – №2. 347 с.
8. Китайский сад – самобытное явление в мировой садово-парковой культуре. – Режим доступу: <http://evergreen.org.ua/kitajskij-sad-samobytnoe-yavlenie-v-mirovoj-sadovo-parkovoj-kulture/> – 03.06.2017 р.
9. Парк Андре Ситроена. – Режим доступу: http://www.gardener.ru/gap/garden_guide/page340.php?cat=275 – 03.10.2013 р.
10. Парк Андре-Ситроен в Париже. – Режим доступу: <http://www.vparis.net/monparnas-i-yug-parizha/park-andre-sitroen-v-parizhe.html> – 13.07.2011 р.

11. Парк Андре-Ситроен. – Режим доступу: <http://tisamsebegid.ru/paris/park-andre-sitroen> – 05.04.2015 р.
12. Парк Андре Ситроена. – Режим доступу: <https://frenchparis.ru/parc-andre-citroen/> – 17.05.2016 р.
13. Романтические сады Клода Моне в Живерни. – Режим доступу: <https://dizaynland.ru/sady-mira/sady-kloda-mone> – 09.02.2017 р.
14. Сад Клода Моне в Живерни (Jardin de Claude Monet). – Режим доступу: http://www.gardener.ru/gap/garden_guide/page327.php?cat=275 – 23.11.2010 р.
15. Сад Клода Моне в Живерни. – Режим доступу: <https://lki-nn.ru/in/2799/> – 25.05.2012 р.
16. Сад Радости - Юйюань (Yuuyan). – Режим доступу http://www.gardener.ru/gap/garden_guide/page254.php?cat=264 – 27.11.2014 г.
17. Сад Юй Юань. – Режим доступу: <https://planetofhotels.com/kitay/shanhay/sad-yuy-yuan> – 25.09.2013 р.
18. Специализированные парки и сады. – Режим доступу: <http://landscape.totalarch.com/node/70> – 05.10.2015 р.
19. Стилистика сада. – Режим доступу: https://www.greeninfo.ru/landscape/garden_style.html/Article/_/aID/3194 – 10.04.2016 р.
20. Escapadas desde París: Giverny, la casa y jardines de Monet . – Режим доступу: <https://www.dolcecity.com/paris/2012/07/escapadas-desde-paris-giverny-la-casa-y-jardines-de-monet.asp?img=69205> – 19.07.2012 р.

Аннотация

Каранда А.А., аспирант кафедры Градостроительства Киевского национального университета строительства и архитектуры.

Исторический опыт формирования садов и парков философской и психоэмоциональной направленности.

Рассмотрены прообразы современных специализированных культурно-познавательных парков на примере исторических садов Китая, Японии и Франции, при формировании которых использовались философские и психоэмоциональные аспекты. Отличие этих садов от современных заключается в том, что они были частной собственностью богатых людей и их идейное содержание закладывалось непосредственно в концепцию сада. Поэтому философия этих садов была понятна лишь ограниченному кругу лиц, для которых они строились.

Нынешние сады и парки – это общественные объекты, которые посещают различные слои населения, социального статуса и так далее. Задача ландшафтного архитектора заключается в формировании современных

пространств по принципу преемственности философских и психоэмоциональных аспектов формирования садов и парков прошлого.

Ключевые слова: общественный объект, парк, специализированный культурно-познавательный парк, монофункциональный парк, психоэмоциональное состояние человека, китайский сад, японский сад.

Abstract

Karanda A., Ph.D. student of the Department of Urban Development, Kyiv National University of Construction and Architecture.

Philosophical and psychoemotional aspects of the gardens' and parks' design history.

The prototypes of modern specialized cultural and educational parks are considered as the examples of the historical gardens of China, Japan and France, in the formation of which philosophical and psycho-emotional aspects were used. The difference between these gardens and modern ones is that they were the private property of rich people and their ideological content was laid directly into the concept of the garden. Therefore, the philosophy of these gardens was understandable only to a limited circle of persons for whom they were built.

Gardens and parks in the east are inherent in the recreation of landscapes of their countries. This promoted contemplation, relaxation, or, conversely, kept visitors in suspense. In these gardens, the main attribute was the hills and ponds.

The retrospective of specialized cultural and educational parks of Western civilization can be seen on the example of gardens and parks in France, where the theme of the “garden of painting” and the “spirit of the place” are touched upon.

The current gardens and parks are public facilities that are visited by various segments of the population, of different social status, level of education, and so on. The task of the landscape architect, when creating modern specialized cultural and educational parks, is to form modern spaces according to the principle of continuity of the philosophical and psychoemotional aspects of the formation of gardens and parks of the past.

Keywords: public object, park, specialized cultural and educational park, monofunctional park, psychoemotional state of a person, Chinese garden, Japanese garden.